



## НОВЕ У ВЕКСЕЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

**ЄМЕЛЬЯНОВ Артур Станіславович - кандидат юридичних наук, докторант  
Інституту права ім. князя Володимира Великого**

*Рассмотрены изменения, произошедшие в вексельном законодательстве Украины. Внесены предложения по совершенствованию функционирования вексельного обращения.*

**Ключові слова:** фінансові векселі, казначейські фінансові векселя; засіб платежу, вексельний обіг.

### Постановка проблеми

Розвиток вексельних операцій є одним із найбільш суперечливих і складних питань, що зумовлено проблемою неплатежів, бюджетного дефіциту, накопиченням державного боргу з неповернення НДС, а також відносно недавнім відновленням вексельного обігу в Україні.

У той же час широке використання векселів не тільки вирішить зазначені проблеми, а й спрямує додаткові кошти на подальший економічний розвиток країни.

Широке використання векселів дасть змогу не тільки продовжити термін платежу за векселем відповідно до потреб держави, а й забезпечити надійність платежів – заборгованість за векселем є надійнішою, адже він виступає найбільш ліквідним фінансовим інструментом.

У той же час наявність вищезгаданих проблем призводить до того, що суб'єкти господарювання часто проявляють консерватизм у використанні векселів, надаючи перевагу іншим, менш ефективним інструментам. Розв'язання проблем, пов'язаних із використанням векселів,

потребує не лише законодавчих приписів щодо використання цього цінного папера, а й чіткої регламентації чіткої процедури їх обігу. Розроблення практичних рекомендацій з удосконалення вексельного обігу з урахуванням потреб практики з окреслених проблем обумовили актуальність теми статті.

### Аналіз останніх досліджень і публікацій

Методичним підходам до теорії та практики обліку і контролю вексельних операцій присвячена низка наукових праць. Класифікації наявних теорій походження векселя знайшли відображення в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких слід виділити напрацювання С. М. Бервено і В. Л. Яроцького, Г. Ф. Шершеневича, С. З. Мошенського, А. В. Демківського [1–4]. Слід наголосити, що в згаданих наукових джерелах процес функціонування вексельного обігу розглядається фрагментарно, тобто без урахування потреб практики і накопиченого досвіду, пов'язаних безпосередньо з вексельним обігом. Так, С. М. Бервено і В. Л. Яроцький у праці «Правове регулювання вексельного обігу в Україні» [1] виділяють сім основних концепцій походження векселя. Натомість низка проблем, пов'язаних з організацією і обігом векселя, здійсненням контролю вексельних операцій, залишається часто поза увагою науковців.

Це, у свою чергу, викликає ускладнення в обігу, здійсненні розрахунків, зниженні ефективності прийняття відповідних законодавчих рішень. Вимагає подальшого опрацювання проблеми, пов'язані з функціонуванням векселів відповідно до потреб вітчизняного виробника, удосконалення вексельних правовідносин з урахуванням специфіки української економіки.

**Мета статті** – проаналізувати нові законодавчі положення щодо функціонування векселів та внести практичні рекомендації з удосконалення їх обігу у фінансово-господарській діяльності суб'єктів господарювання.

#### **Викладення основного матеріалу**

Необхідною умовою виходу з кризи, розвитку ринкових відносин є розвинута форма розрахунково-платіжних операцій, у тому й числі за допомогою цінних паперів – векселів. У багатьох країнах світу вексель став головною формою таких операцій. Сьогодні в розвинутих країнах за допомогою векселя здійснюється понад 90% товарних угод. Вексель упорядковує і регламентує ділові відносини між партнерами та зменшує ризик неплатежу [4].

Повернення фінансових векселів на борговий ринок України (досвід 1990-х багато хто вважає невдалим) сталося 1 січня 2013 року – саме тоді набув чинності закон N 5519-VI від 6.12.2012 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо подальшого удосконалення адміністрування податків і зборів». Згідно з цим Законом, до Податкового кодексу України [5] внесено низку змін. Зокрема, визначено поняття фінансового векселя (фінансовий вексель – цінний папір, що посвідчує зобов'язання банківської установи), його види (до фінансових векселів належать казначейський фінансовий вексель та банківський фінансовий вексель), та органи, якими затверджується порядок випуску, обігу, погашення та стягнення за фінансовими векселями (Національним банком

України – для векселів, що емітуються банківськими установами (банківський фінансовий вексель); Кабінетом Міністрів України – для векселів, що випускаються центральним органом виконавчої влади, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів (казначейський фінансовий вексель). Зазначено, що «Правила реєстрації випуску та правила обліку фінансових векселів затверджуються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Національним банком України. Оформлення (випуск) казначейського фінансового векселя прирівнюється до видачі платнику податку суми бюджетного відшкодування, у тому числі автоматичного, шляхом перерахування коштів з бюджетного рахунку на поточний рахунок платника податків. Пред'явлення фінансового векселя органу державної казначейської служби прирівнюється до сплати узгодженого грошового зобов'язання. Казначейський фінансовий вексель не може бути пред'явлений до закінчення терміну його погашення» і т.д.

Слід зазначити, що у 2010 році уряд вже погашав свої борги перед підприємствами за допомогою схожого інструменту – ПДВ-облігацій, які, до речі, тоді, з одного боку, поповнили підприємства оборотними коштами для поточних потреб, а з іншого – стали стимулятором для зростання економіки. А оскільки казначейські фінансові векселі є фактично аналогом ПДВ-облігацій, то і вони повинні дати позитивний стимул зростання економіки. Цей ефект планується отримати завдяки насиченню економіки та бізнесу додатковими грошима.

Додатковим аргументом на користь векселів є наступний. Якщо ОВДП-ПДВ не можна використовувати в якості засобу платежу, так як вони випущені у вигляді облігацій, то векселі можна використовувати для оплати товарів і послуг. Саме це найбільш важливо для банків, які будуть скуповувати фінансові казначейські векселі, як раніше скуповували ОВДП-ПДВ у

юридичних осіб.

Проте, з прийняттям вищезазначених законодавчих новел вони не запрацювали – Мінфін, Міндоходів і НБУ не прописали умови їх функціонування (хоча зробити це повинні були до кінця березня). Виправити недоробку покликані зареєстровані у квітні 2013 року законопроекти, що передбачають внесення відповідних змін до Закону України «Про обіг векселів в Україні» та інших нормативних актів. Так, проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури стосовно фінансових векселів» передбачається внесення наступних змін до вищезазначеного законодавчого акту:

1) частину першу статті 4 пропонується викласти у такій редакції:

«Стаття 4. Видавати переказні і прості векселі можна лише для оформлення грошового боргу за фактично поставлені товари (крім цінних паперів), виконані роботи, надані послуги, за виключенням фінансових банківських векселів та фінансових казначейських векселів»;

2) доповнити Закон статтею 41 такого змісту:

«Стаття 41. Фінансовий банківський вексель – цінний папір, що посвідчує зобов'язання банківської установи сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя, який видається у формі електронного документа.

Порядок видачі, обігу, погашення та стягнення за фінансовими банківськими векселями затверджується Національним банком України.

Фінансовий казначейський вексель – цінний папір, що посвідчує безумовне грошове зобов'язання центрального органу виконавчої влади, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів, яким оформлено заборгованість Державного бюджету України, сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю).

Порядок видачі, обігу та погашення

фінансових казначейських векселів, що випускаються центральним органом виконавчої влади, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів, затверджується Кабінетом Міністрів України у відповідності до закону про Державний бюджет на відповідний рік»;

3) у статті 5:

а) частину першу викласти у такій редакції:

«Стаття 5. Векселі (переказні і прості) складаються у документарній формі на бланках з відповідним ступенем захисту від підроблення, форма та порядок виготовлення яких затверджуються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Національним банком України з урахуванням норм Уніфікованого закону, і не можуть бути переведені у бездокументарну форму (знерухомлені), за виключенням фінансового банківського векселя, який видається у формі електронного документа та фінансового казначейського векселя, який видається в документарній формі або в формі електронного документа.

Склад та порядок розміщення обов'язкових реквізитів та іншої інформації, що містить вексель, виданий у формі електронного документа, встановлюється Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Національним банком України»;

б) доповнити частиною четвертою такого змісту:

«Вексель, складений у формі електронного документа, підписується:

від імені юридичних осіб – шляхом накладення електронного цифрового підпису керівника або уповноваженої ним особи та електронного цифрового підпису головного бухгалтера (за наявності посади головного бухгалтера у штатному розписі юридичної особи) або уповноваженої ним особи, а також електронного цифрового підпису юридичної особи, спеціально призначеного для засвідчення дійсності підпису на документах;

від імені фізичних осіб або фізичних

осіб-підприємців – шляхом накладення одного електронного цифрового підпису зазначеної особи або уповноваженої нею особи».

Відповідні зміни пропонується внести й у Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» [6].

Аналіз законодавчих актів свідчить про наступне. Перш за все, фінансові векселі будуть використовуватися при оформленні заборгованості, зокрема бюджетної, включаючи оформлення платежів з відшкодування податку на додану вартість. Пропонується компенсувати за допомогою векселів заборгованість держави, сформовану за станом на 1 січня 2013 року. «Вексельне» заміщення боргів буде відбуватися на протязі року – до 1 січня 2014 року.

Порядок видачі, обігу та погашення фінансових казначейських векселів затверджуватиме Кабмін відповідно до закону про Держбюджету на відповідний рік. При цьому пропонується визначити, що видача фінансових казначейських векселів є частиною бюджетного процесу і не підлягає регулюванню Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Бюджетне відшкодування ПДВ шляхом оформлення казначейського фінансового векселя пропонується здійснювати тільки для тих платників, які не отримали право на автоматичне бюджетне відшкодування. Платники податків будуть самі визначатися, чи одержувати їм відшкодування в грошовій формі або векселями.

У той же час багато хто із підприємців побоюється, що у них просто не буде іншого виходу, крім як купувати казначейські векселі, бо в іншому випадку вони можуть залишитися без грошей взагалі. На їх думку, для підприємств казначейські векселі гірше, ніж живі гроші, хоча б тому, що підприємства не зможуть виплатити платню своїм працівникам, що, звісно, може призвести до вкрай негативних наслідків, аж до кримінальної відповідальності. Однак якщо враховувати поточну ситуацію з погашенням ПДВ-облігацій, то

багато компаній погодяться отримати відшкодування з податку у вигляді векселів. Прогнозується, що за це вони, швидше за все, будуть змушені платити певний дисконт. Але тут є певні «підводні каміння»: вторинного ринку казначейських векселів, на відміну від ринку ПДВ-облігацій, в Україні немає. А це означає, що отримати гроші за свій вексель можна буде не раніше, ніж закінчиться термін обігу папери (швидше за все, п'ятирічний). Це може привести до стягнення істотних дисконтів при достроковому продажу векселя. Якщо дисконти по ПДВ-облігаціях у свій час становили в середньому 16-17%, то у випадку з векселями знижки можуть досягати 50-60% і більше [7]. Хоча те, що казначейські векселі будуть випущені як в документарній, так і бездокументарній формі, відкриє можливість для біржової торгівлі паперами та додасть їм ліквідності. Це, у свою чергу, сприятиме зменшенню розміру дисконтів.

Другий ризик, пов'язаний з використанням казначейських векселів, вважають експерти, полягає в тому, що у держави з'являється спокуса використовувати їх у розрахунках за іншими бюджетними боргами, наприклад, при держзакупівлях. Зрозуміло, що з позицій економії бюджету, це можливість зберегти гроші для поточних потреб. Водночас, розрахунок цінним папером (будь то вексель або облігація) – це лише відстрочка платежу, що для підприємств загрожує збільшенням касових розривів. Але, як не парадоксально, в умовах тотального бюджетного дефіциту, відсутність банківського кредитування і складної ситуації на зовнішніх ринках попит на казначейські векселі може перевищити озвучені раніше урядом 17 млрд. гривень.

### **Висновки**

Підводячи деякі підсумки, слід підкреслити важливість запуску казначейських векселів. Очікується, що запуск казначейських векселів наповнить економіку додатковими грошима, а підприємства –

**АНОТАЦІЯ**

*Розглянуто зміни, що відбулися у вексельному законодавстві України. Внесено пропозиції з вдосконалення функціонування вексельного обігу.*

**SUMMARY**

*Consider changes in exchange legislation of Ukraine. The suggestions to improve the functioning of bill circulation.*

оборотними засобами.

У той же час потрібні певні кроки з вдосконалення функціонування вексельного обігу. По-перше, слід спростити порядок бюджетного відшкодування ПДВ. По-друге, Важливим є чіткий моніторинг роботи з векселями, зокрема з контролю за відшкодуванням коштів по них. Зараз Нацбанк приймає ОВДП-ПДВ у якості забезпечення рефінансування банків. Аналогічно слід надходити і з векселями: їх можна буде використовувати як для операцій РЕПО<sup>1</sup> з регулятором, так і для отримання кредитів від Нацбанку в якості застави.

<sup>1</sup> Операція РЕПО — операція, яка складається з двох частин і при якій укладається єдина генеральна угода між учасниками ринку про продаж (купівлю) цінних паперів на певний строк із зобов'язанням зворотного продажу (купівлі) у визначений термін або, на вимогу однієї зі сторін, за заздалегідь обумовленою ціною. За своєю економічною суттю операція РЕПО — це кредитна операція, у якій цінні папери використовуються як забезпечення.

**Література**

1. Бервено С. Н. Правовое регулирование вексельного обращения в Украине / С. Н. Бервено, В. Л. Яроцкий. – Харьков : Право, 2001. – 512 с.
2. Г.Ф. Шершеневич. Учебник торгового права /по изданию 1914 г. /Фирма «СПАРК», 1994. – 335 с.
3. Мошенський С.З. Еволюція векселя: Монографія. – К., 2005. С. 13, 14
4. Демківський А. Вексельна справа : навч. посіб. / А. Демківський. – К. : Либідь, 2003. – 336 с. – С. 11
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України, 2011 р., NN 13 – 17, ст. 112
6. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» // Відомості Верховної Ради України, 2006 р., N 31, ст. 268. Офіційний вісник України, 2012 р., N 60, ст. 2408; 2013 р., N 1, ст. 6
7. Векселя обеспечат підприємства оборотними засобами. . [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.domik.net/novosti/vekselya-obespechat-predpriyatiya-oborotnymi-sredstvami-n194997.html](http://www.domik.net/novosti/vekselya-obespechat-predpriyatiya-oborotnymi-sredstvami-n194997.html)